ISSN -2583-147X (P), **Vol.- 9, Issue No.VI, September 2023**
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ଧର୍ମୀୟ ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନ : ଶଙ୍କରଦେବ, ମାର୍ଟିନ୍‌ଲୁଥର କିଂ ଓ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ

ଡକ୍ଟର ପ୍ରତୀଚୀ ନନ୍ଦ

ବିଶ୍ୱରେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଉଦ୍ଭବଠାରୁ ଧର୍ମର ଏହି ଧାରା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ପ୍ରକୃତିର କରାଳ-ରୌଦ୍ର ରୂପକୁ ଦେଖି ମାନବ ମଧ୍ୟରେ ସଞ୍ଚରିତ ଭୟ ଭାବର ନିସ୍ତାରଣ ହେତୁ ଧର୍ମ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଅଛି । ଲେନିନ୍ କହିଛନ୍ତି- ପୃଥିବୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତି,ଗୋଷ୍ଠୀ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଅଞ୍ଚଳ ଭେଦରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଧାର୍ମିକ ସ୍ଥିତି ରହିଥିବାର ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏହି ଧର୍ମ ସମାଜର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି, ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ତଥା ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ, ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଓ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଧର୍ମର ଏହି ରୀତି-ନୀତିକୁ ସାଧାରଣ ଜନତା ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବା ନିୟତିର ନୀତି ବୋଲି ମନେ କରିଥାନ୍ତି । ସେହି ନୀତି ଅନୁସାରେ ନିଜକୁ ଓ ନିଜର ଜୀବନକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରନ୍ତି । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଧର୍ମନିୟନ୍ତାମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଆଧିପତ୍ୟ ଓ ପ୍ରଭୁତ୍ୱକୁ ଜାହିର କାରିବା ପାଇଁଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଭୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ଯାହାଫଳରେ ସାଧାରଣ ମଣିଷଟେ ଭଗବାନଙ୍କର ଅପ୍ରିତି ଭାଜନ ନହୋଇ ନାନା ବିପତ୍ତିରୁ ବର୍ତ୍ତିବା ଲାଗି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମର ନିୟମ ପାଳନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଧର୍ମ ନିୟନ୍ତାମାନଙ୍କର ଏହି ଶୋଷଣ ବିରୋଧରେ ତଥା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସମାଜର ଉତ୍ସୁକତାକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଧର୍ମରେ ସଂସ୍କାର ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଏକ ଆୟାସସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର । ଏଥି ନିମିତ୍ତ ନାନା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ସମସ୍ୟା ଓ ବିରୋଧିତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଧର୍ମସଂସ୍କାରକ ବା ସମାଜ ସଂସ୍କାରକମାନେ ସମାଜକୁ ଓ ମାନାବୀୟ ଯୁଗୋପଯୋଗିତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାର ପ୍ରୟାସ କରନ୍ତି । ଫଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଧାର୍ମିକ ଧାରାରେ ନୂତନ ଦିଗନ୍ତ ବା ପରିମାର୍ଜନ ଜନିତ ନବଜନ୍ମ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହାକୁ ଧର୍ମିକ ନବଜାଗରଣ କୁହାଯାଏ । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆନୟନ ହେତୁ ଉଦ୍ଧିତ ପଦକ୍ଷେପ, ସଂଘର୍ଷ ଓ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନ କୁହାଯାଏ ।

ଆଲୋଚ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ତିନିଜଣ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ ଓ ସଂସ୍କାରକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବକୁ ଦର୍ଶାଯାଇଛି । ସେମାନେ ହେଲେ- ଆସାମର ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଶଙ୍କରଦେବ, ଜର୍ମାନୀର ମାର୍ଟିନ୍‌ଲୁଥର୍ କିଂ ଓ ବଙ୍ଗର ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ।

ଆସାମରେ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଦ୍ୟ ପାଦରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାକ୍ତ ଧର୍ମର ପ୍ରଚଳନ ଓ ଆଦୃତି ବେଶ୍ ଅଧିକ ଥିଲା । ଏହା ସହିତ ବୌଦ୍ଧ ମହାଯାନ ଓ ତନ୍ତ୍ରଯାନର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ସମାଜରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଶଙ୍କରଦେବ (୧୪୪୯-୧୫୬୮)ଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଫଳରେ ଆସାମରେ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଶାକ୍ତଧର୍ମର ତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରଥା, କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସକୁ ବିରୋଧ କରି ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ସେ ୨୨ବର୍ଷ ବୟସରେ ସଂସ୍କୃତ ଅଧ୍ୟୟନ ଶେଷ କରି ଗୃହସ୍ଥ

ଜୀବନରେ ପାଦ ଦେଇଥିଲେ । ପତ୍ନୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେ ବୈରାଗ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେ ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ବହୁ ଭାବରେ ମହାଭାରତ, ମହାପୁରାଣ ଓ ଗୀତାର ପ୍ରବୃତ୍ତ ମାର୍ଗ ବା କର୍ମଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ୧୫୪୬ ମସିହାରେ କରିଥିବା ଦ୍ୱିତୀୟ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କାଳରେ ପୁରୀ ଗମନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଧାର୍ମିକ ଚେତନାରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ବୈଷ୍ଣବୀୟ ପନ୍ଥା ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ବେଶ୍ ପ୍ରତିଫଳିତ । ସେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ 'ପ୍ରେମଭକ୍ତି'କୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚାରିତ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର କେନ୍ଦ୍ର ହେଉଛି 'ଭକ୍ତି' । ସେ ପ୍ରଚଳିତ ଧର୍ମରେ ସ୍ଥିତ ବାହ୍ୟ ଔପଚାରିକତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ଭଗବତ ପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ କୌଣସି ଆଡ଼ମ୍ବର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟୋଜନ ନୁହେଁ, ଭଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅର୍ପିତ ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ହିଁ ଭଗବତ୍ ସାନ୍ନିଧ୍ୟର ମୂଳବିନ୍ଦୁ । ସେ ବହୁ ଧାର୍ମିକତାକୁ ବିରୋଧ କରି 'ଏକଶରଣନାମ' ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ସେ ବୈଦିକ ଧର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେବଦେବୀ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ – "There is one God and one Devotion, and there is non else." (History Of Assamese Literature,page-20) । ଅର୍ଥାତ୍ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଦେବତା ଓ ଗୋଟିଏ ଭକ୍ତିଭାବନା ରହିଛି, ଏହାବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟକିଛି ନାହିଁ । ସେ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା କୃଷ୍ଣ ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଏକ ବୋଲି କହିଥିଲେ ।

ଶଙ୍କରଦେବ ପୁରୀରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନର କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ସେ କୋଚ୍‌ବିହାରର ରାଜା ନରନାରାୟଣଙ୍କ ରାଜସଭାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା ତଥା ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଲୋଚନାରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ରାଜପୃଷ୍ଠକତା ଲାଭ କରି ସେଇଠାରେ ହିଁ ରହି ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେଏବଂ ଭଗବତ୍ ଓ ମାନବୀୟ ଚିନ୍ତନର ଗୋଟିଏ ନୂତନ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଇଥିଲେ ।

ଶଙ୍କରଦେବ ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜରେ ସ୍ଥିତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତରେ ରଚିତ ପୁରାଣ ଗ୍ରନ୍ଥ, ବେଦ ବେଦାନ୍ତ, ଉପନିଷଦ ଆଦି ଉପରେ ରହିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଏକଚାଟିଆ ମାଲିକାନାକୁ ବିରୋଧ କରି ଦେବ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତକୁ ଅସମୀୟ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରି ସର୍ବଜନ ବୋଧଗମ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ବେଦ ପୁରାଣାଦିକୁ ସର୍ବଜନ ପଠନୀୟ କରାଇଥିଲେ । ଏହାର ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରୟାସ ହେଉଛି ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ସମ୍ବଳିତ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ 'ଭାଗବତ'ର ଅସମୀୟା ଅନୁବାଦ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ଅନେକ ନାଟକ, ଗୀତ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । 'ଭକ୍ତିପ୍ରଦୀପ', 'ଆନନ୍ଦୀ ପାଟଣା', 'ଗୁଣମାଳା', 'କୀର୍ତ୍ତନ ଘୋଷା', 'ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଉପାଖ୍ୟାନ', 'ରୁକ୍ମିଣୀ ହରଣ', 'ବାଳି ଚଳନ' ଆଦି କାବ୍ୟ ରଚନା ଅନ୍ୟତମ । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି- 'କାଳୀଦମନ', 'ପତ୍ନୀପ୍ରସାଦ', 'ରାସକ୍ରୀଡ଼ା ଓ କେଳି ଗୋପାଳ', 'ପାରିଜାତ ହରଣ ଓ ରାମବିଜୟ' ଆଦି । ଏଗୁଡ଼ିକ ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟରୁ କଥାବସ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ କରି ତା'ର ରୂପାୟନ କରାଯାଇଛି । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ 'ଅଙ୍କିଆ' ନାଟ ହେଉଛି ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ନିମନ୍ତେ ଓ ସର୍ବଜନୀନ ମନୋରଞ୍ଜନ ପାଇଁ ରଚନା କରାଯାଇଥିବା ନାଟ । ଏହା ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଓ ରାସପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଅବସରରେ ନାମ ଘରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହା ଫଳରେ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ହେବା ସହିତ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଚେତନାକୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ସୁତରାଂ ସମାଜରେ ଲୋକେ ଧର୍ମ ନିୟନ୍ତ୍ରକଙ୍କୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ମାନିଲେ ନାହିଁ ଓ ଧାର୍ମିକ ଔପଚାରିକତାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଶଙ୍କରଦେବ ପୁରାଣ ଓ ଧର୍ମ ଆଲୋଚନା ନିମନ୍ତେ ଓଡ଼ିଶାସ୍ଥ ଭାଗବତ ଟୁଙ୍ଗୀ ଅନୁସରଣରେ ନାମକୀର୍ତ୍ତନ ନିମିତ୍ତ 'ନାମଘର' ସ୍ଥାପନ କରାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଶଙ୍କରଦେବଙ୍କୁ ଅସମୀୟା ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର ନବଜଗରକ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଜର୍ମାନ୍‌ରେ ମାର୍ଟିନ୍‌ଲୁଥର କିଂ (୧୪୮୩-୧୫୪୬)ଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ହୁଏ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧରେ । ସେତେବେଳକୁ ସମାଜରେ ଧର୍ମାନ୍ଧତା ଅତ୍ୟଧିକ ପରିମାଣରେ ଘର କରି ସାରିଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜର ନିୟନ୍ତ୍ରକ ଓ ଧର୍ମର ନିୟନ୍ତା ଥିଲେ ରୋମାନ୍ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ଚର୍ଚ୍ଚର ପୋପ୍‌ମାନେ । ସେମାନେ ନିଜକୁ ଭଗବାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ସମାଜର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଶାସକ ନିର୍ବାଚନ, ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ, କୌଣସି ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ବିଧି ଆଦି ସମସ୍ତ ବିଧାନର ଅଧିକାର ସେମାନେ ନିଜ ହାତରେ ରଖିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ଭଗବାନ ହେଉଛନ୍ତି 'ଧର୍ମୀ'

ଏବଂ ସେ ପାପୀକୁ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରନ୍ତି । ଏହି ଭୟରେ ଲୋକେ ବାଧ୍ଯ ହୋଇ, ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧାର୍ମିକ ନୀତିର ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନସମାଜରେଗୀତ ଗାଇବା ବାରଣ ଥିଲା । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବୋଲି କିଛି ନଥିଲା । କୌଣସି କୃତି ଭଗବାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ନେଇ ରଚନା କରାଯାଇ ପାରୁନଥିଲା । ଜଳପଥରେ ଯାତ୍ରା ନିଷେଧ ଥିଲା । ମାର୍ଟିନ୍‌ଲୁଥର୍ କିଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମରେ ସ୍ଥିତ ଏହି କୁସଂସ୍କାର ଗୁଡ଼ିକର ସୁଧାର ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିବାଦର ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ । ସେ '95 Thesises'ରେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ । ସେ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରି ଚର୍ଚ୍ଚ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦାବି କରିଥିଲେ । ଏଥି ନିମିତ୍ତ ଆୟୋଜିତ ସଭାରେ ସେ ଚର୍ଚ୍ଚ ତଥା ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମରେ ସ୍ଥିତ ତ୍ରୁଟିଗୁଡ଼ିକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଶ ତ୍ୟାଗର ଧମକ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କର ତିନୋଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁସ୍ତକରେ କ୍ୟାଥଲିକ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ପାପାସି ଲୋ ବିପକ୍ଷରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିଛନ୍ତି । ସେଇ ପୁସ୍ତକ ତ୍ରୟ ହେଉଛି- 'The Address to the Christian Nobility', 'The Babylonian Captivity Of The Church' and 'On the Freedom Of a Christian' । ଏଥିରେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ତାର ଭାବ ସ୍ୱାଧୀନତାର କଥା କହିଛନ୍ତି । ସେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରିବା ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଧର୍ମରେ ସ୍ଥିତ ଔପଚାରିକତା ଭିତରେ ଲୁଚି ରହିଥିବା ପୋପ୍‌ମାନଙ୍କର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଖଣ୍ଡନ କରିଛନ୍ତି । ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ 'ବାଇବେଲ'ର ସଂସ୍କାର କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ସଂସ୍କାରକ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମରେ ନବଜାଗରଣ ଆଣିଥିଲେ । ଏହା ଧର୍ମ ବ୍ୟତୀତ ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ରୀତିନୀତି, ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥା ତଥା ଆର୍ଥନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା ।

ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ୧୪୮୬ ମସିହାରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଜଣାଯାଏ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଓଡ଼ିଶାସ୍ଥ ଯାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାମହ ଉପେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯାଇ ବଙ୍ଗଳାର ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ ଜିଲ୍ଲାରେ ବସବାସ କରୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେମାନେ ନଦିଆ-ନବଦ୍ୱୀପକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ସେ ପିତୃଶ୍ରାଦ୍ଧ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୟା ଗମନ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ମାତ୍ର ୨୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ଈଶ୍ୱରପୁରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା 'ପ୍ରେମଭକ୍ତି' ମନ୍ତ୍ରରେ ଦିକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ୧୫୧୦ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଶା ଆଗମନ କରି ସେଠାରେ 'ରାଗାନୁଗା ପ୍ରେମଧର୍ମ' ପ୍ରଚାରର ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ବିଷ୍ଣୁ ଉପାସନା ଏକ ଉନ୍ନତିର ପଥ ଅନୁସରଣ କରିଥିଲା ପଞ୍ଚସଖା (ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳରାମ, ଅନନ୍ତ, ଅଚ୍ୟୁତ, ଯଶୋବନ୍ତ)ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା । ତାହା ଜ୍ଞାନ, ଯୋଗ, ଧ୍ୟାନ, ଧାରଣା ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚାରିତ 'ପ୍ରେମଭକ୍ତି'କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ପୁରୀରେ କେତେକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସହ ତର୍କ ଅଲୋଚନା ହେବାପରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ତାଙ୍କ ଅଲୌକିକ ଦୈବୀ ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇ ଶ୍ୟାମ-ବଂଶୀମୁଖ ଦେଖାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୈଦାନ୍ତିକ ପଣ୍ଡିତ ଭାବରେ ଗଣ୍ୟ ମହାରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସଭା ପଣ୍ଡିତ ବାସୁଦେବ ସାର୍ବଭୌମ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଆନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଚୈତନୀୟ ବୈଷ୍ଣବୀୟ ଧର୍ମର ଧାରା ରାଜପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଲାଭକରି ରାଜଧର୍ମରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳୀୟ ବୈଷ୍ଣବଗଣ ମଧ୍ୟ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଚାରିତ ଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କେତେକ ନୀତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଗ୍ରଜ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଦାଣ୍ଡୀ ରାମାୟଣ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କର ଭଗବତ ରଚନା ସରିଥାଏ । ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଭାଗବତର ଆଦୃତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁସଲମାନ ମାନଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ ଚାଲିଥଏ ।ସେମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରା ଏବଂ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନମାନ ସଂକଟାପନ୍ନ ସ୍ଥିତିରେ ଗତି କରୁଥିବା ବେଳେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଚାରିତ ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଏକତ୍ରୀତ କରାଇ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଇ ପାରୁଥିଲା । ସମାଜରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଆଧିପତ୍ୟ, ଅତ୍ୟାଚାର ଏବଂ ନାନା ନୀତି-ନିୟମ, କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ସମାଜ ଜୀବନକୁ ନିପୀଡ଼ିତ କରିଥିଲା । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ 'ପ୍ରେମଧର୍ମ'ର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ବାହ୍ୟ ଆଡ଼ମ୍ବରକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ନଦେଇ ସେ ଭକ୍ତର ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରେମଭକ୍ତି, ସମର୍ପଣ ତଥା ସଖ୍ୟପ୍ରୀତି ବା ରାଧାପ୍ରେମ

କରିପାରିଲେ ଭଗବତ୍ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲାଭ କାରିହୁଏ ବୋଲି ସେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇଥିଲେ ।ତାଙ୍କର ଏହି 'ପ୍ରେମଭକ୍ତି' ବା 'ରାଗାନୁଗା ଭକ୍ତି ମାର୍ଗ' ସମାଜରେ ବେସ୍ ଆଦୃତିଲାଭ କରୁଥିଲା । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚଳିତ ବିଷ୍ଣୁ ଉପାସନା ଓ ଉତ୍କଳୀୟ ବୈଷ୍ଣବୀୟ ଧର୍ମମାର୍ଗରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ଅଭୁତପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ଧର୍ମ ଓ ସମାଜ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ତେଣୁ ଧର୍ମରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଟିତ ହେଲେ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖା ଯାଇଥାଏ । ଏହି ଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ ମଣିଷର ଅନ୍ତଚେତନାରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣାଯାଇପାରେ । ତେଣୁ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାର ବା ସମାଜ ସଂସ୍କାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂସ୍କାରକର ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ରହିଥାଏ ଯେ, ତାହା ଯେପରି ସମାଜର ହିତକର ଓ ଉନ୍ନତି ସାଧନ ନିମନ୍ତ ଅଭିପ୍ରେତ ହେବ । ତେଣୁ ସଂସ୍କାରକଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାରେ । ଆଲୋଚ୍ୟ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରକ ତ୍ରୟୀ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ ।

ଏ ତ୍ରୟୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ଶଙ୍କରଦେବଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଏଇ ପାଞ୍ଚଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଆସାମରେ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହିଚି । ଅସମୀୟା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ, ସାମାଜିକ ଚଳଣି, ଆଚାର ଅନୁଷ୍ଠାନ, ବିବାହ, ବ୍ରତଘର, ଧର୍ମାଚାର ସବୁରି ଭିତରେ ଶଙ୍କରଦେବଙ୍କ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ଏବେବି ଅନୁଭବ କରାଯାଇପାରେ । ଏହାହିଁ କୌଣସି ସମାଜ କଲ୍ୟାଣକାରୀ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକଙ୍କ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନାର ସାକାର ରୂପ !

ଅମ୍ବାପୂଜା, ହଳଦୀପଦା ବାଲେଶ୍ୱର-୭୫୬୦୨୭
ଦୂରଭାଷ : ୭୦୬୪୫୦୫୭୯୪